

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG5750077
 ชื่อโครงการวิจัย: การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อีสานตอนกลาง: กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม
 ชื่อนักวิจัย: รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ
 อาจารย์กรรณิการ์ สุพิชญ์
 E-mail Address: h.pathom@gmail.com
 ระยะเวลาโครงการ: 1 ปี

การวิจัยในโครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ และข้อมูลเกี่ยวกับวัด สถานปฏิบัติธรรม หมู่บ้านหัตถกรรมทอผ้า และแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมถึงสภาพสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในพื้นที่อีสานตอนกลาง โดยเน้นการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม และ 3) เพื่อนำเสนอเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีการท่องเที่ยวเชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

ผลการดำเนินในแผนงานโครงการวิจัยนี้ เป็นผลการสังเคราะห์โครงการวิจัยย่อยของชุดโครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประกอบไปด้วย 3 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม 2) โครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม และ 3) โครงการการจัดการหมู่บ้านทอผ้าอีสานเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

การศึกษาวิจัยในโครงการเหล่านี้ เน้นการใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ การวิจัย การปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมีผู้เกี่ยวข้อง 4 กลุ่ม ได้แก่ ชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น นักวิจัย และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนหรือผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่จะถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยมุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลจากปฏิบัติการภาคสนาม การสัมภาษณ์ ตอบแบบสอบถาม ปลายเปิด และจัดเวทีสนทนากลุ่ม เพื่อค้นหาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ประเด็นด้านข้อมูลวัฒนธรรมที่เป็นฐานการท่องเที่ยว 2) ประเด็นด้านการวางแผน พัฒนา และจัดการการท่องเที่ยว และ 3) ประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวในระดับการเชื่อมโยงของจังหวัดทั้งสอง โดยภาพรวมของการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม พบว่ามีภาพของสภาพแวดล้อมทั่วไปทางภูมิศาสตร์ วิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

อันเป็นข้อมูลสำคัญทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองจังหวัดที่มีความโดดเด่นและมีศักยภาพสูงที่จะสามารถต่อยอดนำไปสู่การพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งจากภายในพื้นที่ภาคอีสานและภายนอกพื้นที่ภาคอีสานได้ ซึ่งมุ่งเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยให้ชุมชนที่เป็นหน่วยงานหลักนั้นมีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นต่อการธำรงรักษาอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้เป็น “จุดขาย” ของชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นฐานรากต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันจะช่วยต่อเติมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดให้ดำรงอยู่ได้ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ตลอดจนเป็นชี้้นำให้เห็น “จุดเริ่มต้น” ของระบบที่จะต้องมีการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้เกิดความสมบูรณ์และสร้างฐานความรู้ทางการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมั่นคงต่อไป

นอกจากนี้ ยังมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามที่มุ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเป็นหลัก โดยมีความพยายามที่จะสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชนและองค์กรพัฒนา ตลอดจนนักท่องเที่ยวผ่านการศึกษานโยบายการจัดการการท่องเที่ยวและศักยภาพของแต่ละภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาวิจัยและค้นคว้าของทีมนักวิจัยร่วมกับชุมชนนั้น ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันและกัน ปัญหาและข้อค้นพบในการศึกษาที่ให้มองเห็นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนทั้งในมุมมองกว้างและมุมมองที่เกิดจากการนำเสนอจากโครงการวิจัยทั้ง 3 เรื่องข้างต้น อันเป็นผลงานวิจัยที่มีลักษณะของการบูรณาการความรู้ทางการท่องเที่ยวและการจัดการทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถทำให้มองเห็นและเข้าใจในมุมวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ในประเด็นสำคัญและแง่มุมที่เป็นข้อคิดที่เชื่อมโยงกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในหลากหลายมุมมองของพื้นที่เชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ท้ายสุด คณะทีมนักวิจัยที่ได้ร่วมดำเนินงานโครงการวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหวังว่า ผลการศึกษานี้วิเคราะห์และสังเคราะห์นี้จะช่วยจุดประกายและชี้แนะให้ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงสองจังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามได้แง่คิดและมุมมองที่ต่อการพัฒนาและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและยั่งยืน ทั้งในแง่ของเนื้อหาสาระ กระบวนการ ภาคี โดยเฉพาะภาคีในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของข้อมูลและแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษาในครั้งนี้จะช่วยให้มองเห็นแง่มุมของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีแง่มุมที่หลากหลายและรอบด้านมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการนำเสนอให้เห็นแง่มุมของกรอบแนวคิด การมีแนวทางร่วมและเห็นกรณีศึกษาที่เป็นตัวอย่างร่วมกันในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้านต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, อีสานตอนกลาง, จังหวัดขอนแก่น, จังหวัดมหาสารคาม, การมีส่วนร่วมโดยชุมชน